

STUDENTFÖRENINGEN VERDANDIS SMÅSKRIFTER. 149

RELIGION OCH MAGI

AV

EDV. WESTERMARCK
professor i praktisk filosofi vid universitetet i Helsingfors
och i sociologi vid universitetet i London.

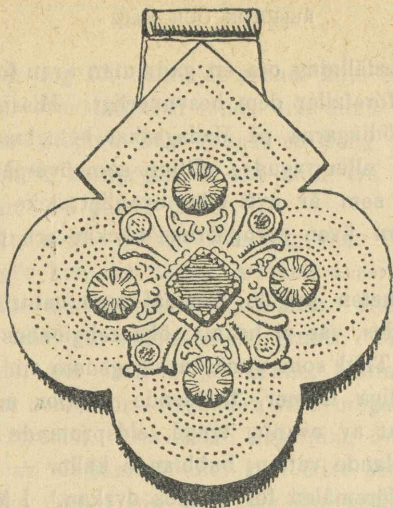
ANDRA UPPLAGAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1920

Marockansk amulett mot onda ögon, benämnd l chamsa, »femman».

I.

Religionen innebär alltid ett förhållande till någonting övernaturligt. Detta gäller om de lägsta religionsformerna så väl som de högsta. Naturföremålet, som vilden dyrkar, uppfattas icke av honom på samma sätt som av oss. Klippan och trädet åt vilka han offrar äro icke en klippa och ett träd i vanlig mening. De antagas av honom vara utrustade med andra krafter än dem vi tillerkänna desamma — icke naturliga, utan övernaturliga krafter, vilka utmärka sig genom sin hemlighetsfulla beskaffenhet, sin outgrundlighet.

Många av de ord med vilka olika folk beteckna sina gudomligheter kunna anföras som exempel på att det gudomligas väsen ligger i det hemlighetsfulla. Den förnämsta egenskap som Dakotaindianerna tillägga sina gudar uttryckes genom ordet *wakan*, som betyder »obegriplig». Vildarna på Fijiöarna använda ordet *kalu* icke endast för att uttrycka

sin högsta föreställning om en gud, utan även för att antyda att någonting förefaller dem besynnerligt. Missionären Ellis säger, att infödingarna på Madagaskar beteckna med ordet *ndriamanitra*, eller »gud», allting som övergår deras förstånd, allting som är nytt eller ovanligt; icke endast åska och blixt, utan även europeernas böcker och pengar kalla de »gudar».

Beskaffenheten av de föremål som naturfolken dyrka antyder likaledes, var vi ha att söka religionens väsen från begynnelsen. Träd som utmärka sig genom sin storlek eller sina besynnerliga former, fristående klippor med ovanliga konturer, stenar av ovanlig tyngd, eldsprutande berg, strömmar med virvlande vatten, bubblande källor — sådana äro de vanligaste föremålen för religiös dyrkan. I Marocko kan man vara nästan säker på, att ett ställe eller föremål som på ett eller annat sätt sticker av mot omnejden — en lund på sluttningen eller toppen av ett för övrigt kalt berg, en källa omgiven av ovanligt yppig vegetation, ett ensamstående träd, en underbart formad klippa på havsstranden, en grotta, en urholkad sten — ställes i samband med något avlidet mystiskt helgon, som uppgives vara där begravet eller under livstiden hava suttit där och lämnat efter sig ett grand av sin helighet. Nordamerikas indianer dyrkade tobaken, Mexikos azteker vinet, på grund av de egendomliga verkningarna av dessa njutningsmedel. Av naturföreteelserna dyrkas åskan allmännast, och av djuren ormen med dess besynnerliga utseende, dess snabba och smidiga rörelser, dess giftiga bett. Infödingarna i vissa trakter av Afrika betrakta med religiös vördnad en tupp, som gal om aftonen och en trana, som sätter sig på ett hustak. Mänskliga varelser bli föremål för dyrkan, då de göra underverk. Muhammedanernas helgon, liksom katolikernas, bevisa sin helighet genom underverk. De flyga genom luften, de gå oskadda genom eld, de förflytta sig på en sekund över ofantliga sträckor, de bota de svåraste sjukdomar. Ett marockanskt helgon, en scheriff av

Wazzan, som dog för några år sedan, kom en gång ridande på sin häst över Gibraltar-sund; och ännu i dag lever på en dagsresas avstånd från Tanger en helig man, som med en enda tallrik korngrynsgröt kan stilla två hundra människors hunger. Så påstår folket.

Då människan dyrkar föremål, som förefalla henne underbara, gör hon det därför, att hon anser dessa föremål vara utrustade med övernaturliga krafter. Härvid ställer hon sig i viss mån på erfarenhetens grund. Det besynnerliga naturföremålet gör intryck på henne, blotta åsynen därav predisponerar henne för antagandet, att hemliga krafter gömma sig i detta föremål. Om sedan någonting ovanligt inträffar i närheten av detsamma eller kort efter det hon sett det, förbinder hon lätt i sin inbillning den ovanliga händelsen med det ovanliga föremålet och betraktar föremålet som händelsens orsak. En sibirisk nomadstam besöktes en gång av en karavan med kameler. En koppepidemi utbröt strax efter karavanens besök. Folket hade aldrig förut sett en kamel; det ställde därför sjukdomen i samband med det märkvärdiga djuret och antog, att kamelerna hade förorsakat koppepidemin. Den engelske etnografen Im Thurn berättar, att om en Guianaindian får se en ovanligt formad klippa och en stund efteråt är utsatt för någon olyckshändelse, drar han genast den slutsatsen, att klippan vållat olyckshändelsen. Erfarenhetsmaterialet växer naturligtvis under årens lopp. Om en gång ett visst föremål fått rykte om sig att vara övernaturligt, betraktas det som orsak till allt möjligt som blott på ett eller annat sätt kan förbindas därmed. Då jag besökte den beryktade grottan Imi-ntakkandut i Atlasbergen, som i sitt inre säges rymma en hel andestad, snavade min häst under återfärden och föll med hela sin tyngd över en av mina tjänare, som bar en bössa. Bössan bröts itu och karlen blev halt för några dagar. Det var naturligtvis grottandarna, som ställt till allt detta av misshag över besöket. Och då jag följande dag ånyo passerade

grottan med min lilla karavan, gåvo andarna uttryck åt sin ovilja genom att sända över oss ett ösande regn.

Det kan också hända, att man från inträffandet av sällsamma händelser sluter till övernaturliga orsaker som hålla sig dolda. Sålunda antagas allmänt vissa sjukdomar, som utmärka sig genom egendomliga symtom, ha sin grund i särskilda sjukdomsandar eller andra osynliga väsenden av övernaturlig beskaffenhet. Infödingarna i en del av Australien tro, att ansvällningen av någon kroppsdel beror på att en ond ande lagt en rund sten i den sjukes kropp. Häftiga reumatiska eller neuralgiska smärtor, konvulsioner och epileptiska anfall anses av många folk ha sin grund i illvilliga andars försåtliga spel. Då för några år sedan en koleraepidemi utbröt i staden Tetuan i Marocko, trodde befolkningen, att en andearmé hade slagit upp sitt läger utanför stadsporten och sköt på inbyggarna med förgiftade pilar. I alla muhammedanska länder betraktas andesvaga och sinnesrubbade personer som heliga; i det medeltida Europa ansågs en galning vara besatt av djävulen. Jag tror knappt det finns ett enda folk, som icke på ett visst stadium av sin utveckling ansett galenskap bero på övernaturliga orsaker.

Människorna tro sålunda på tillvaron av övernaturliga krafter, och denna tro utgör en beståndsdel i deras religion. Några nyare forskare ha visserligen sökt göra troligt, att det övernaturliga alls icke ingår i vildarnas föreställningsvärld, att de icke skilja mellan naturliga och övernaturliga krafter, att naturen är så full av möjligheter av varjehanda slag och naturlagarna så litet kända, att ingenting väcker naturmänniskans förvåning och att följaktligen allt som försiggår av henne uppfattas som någonting naturligt. Men denna hypotes kan jag icke dela. Låt vara att vilden icke gör sig ett klart begrepp om skillnaden mellan det naturliga och övernaturliga, låt vara att det i många fall är omöjligt att uppdraga en bestämd gräns mellan företeelser som han

hänför till det ena eller andra slaget — de föremål som han dyrkar eller de magiska krafter med vilka han handskas likställer han dock icke med vanliga naturföremål eller alldagliga naturprocesser, vilka han tycker sig känna. Känslan av det hemlighetsfulla förefinnes till och med hos många av våra husdjur. Hästen rädes för piskan, men den skenar icke då den känner dess slag; däremot händer det, att den förlorar all besinning, då den ser ett papper röra sig på vägen eller ett paraply, som vändes avigt av vinden. Smällen med piskan gäller för hästen som någonting naturligt, men papperet eller paraplyt gömmer övernaturliga krafter, som fylla djuret med bävan. Professor Romanes, den bekante djurpsykologen, berättar om några intressanta experiment, som han utfört med hundar. Han band en fin tråd vid en benbit, kallade på sin hund, och satte benbiten i rörelse just då hunden skulle hugga tag i den; hunden blev mäkta förskräckt, då han såg benbiten röra sig och sprang sin väg. Samma hund var mycket rädd för såpbubblor. Professor Sully påstår, att små barn skrämmas av en fjäder som glider fram över en glatt yta eller som höjer sig i luften utan någon synbar orsak. Fakta av detta slag, huru triviala de än synas, äro av största betydelse för den som söker efter religionens ursprung. De bevisa, att redan djuret och det späda barnet skilja mellan två olika klasser av företeelser, kända och okända, naturliga och övernaturliga, mellan företeelser som, även om de äro individuellt taget nya, dock hänföras till det kändas eller naturligas område, och andra som väcka en känsla av undran och gälla som mysterier. Religionen förutsätter en sådan åtskillnad, den förutsätter tron på någonting övernaturligt. Så till vida förefinnes åtminstone fröet till en av religionens psykologiska betingelser redan på ett själsstadium, som uppnåtts av några bland djuren.

Vi ha sålunda uppdragit en gräns mellan det naturliga och övernaturliga. Men inom vartdera området kunna vi

skilja mellan två olika klasser av företeelser. Liksom vi i det naturligas rike skilja mellan fysiska krafter och viljekrafter, mellan orsaker som uppfattas som mekaniska och orsaker som ha sin källa i vad vi kalla en vilja, på samma sätt kunna vi också inom det övernaturligas gebit skilja mellan mekaniska krafter och viljekrafter. Det polynesiska ordet *tabu*, som vunnit insteg även i de europeiska språken, betyder att ett föremål är laddat med övernaturlig mekanisk kraft, och denna kraft urladdar sig på var och en som bryter *tabu*föreskriften, t. ex. genom att äta föremålet i fråga eller genom att endast vidröra detsamma. Verkan är rent mekanisk; det fordras ingen övernaturlig vilja för att kraften skall urladda sig. Om en person uttalar en förbannelse eller välsignelse är den kraft som gör denna verksam likaledes en mekanisk övernaturlig kraft, som gömmes i själva de uttalade orden. Därför gå förbannelser och välsignelser i arv från den ena generationen till den andra, straffande eller belönande barnen för föräldrarnas gärningar. De gamla araberna kastade sig till marken då någon förbannade dem, för att förbannelsen skulle gå över deras huvud utan att träffa; och i Marocko undviker man helst att stå nära en person som avlägger ed — d. v. s. som uttalar över sig en villkorlig självförbannelse — för att man icke må bli besmittad av den övernaturliga skadekraften. På samma sätt förhåller det sig med synden. Även den uppfattas på tidigare kulturstadier som en övernaturlig kraft som kan övergå från den ena individen på den andra. Israeliterna lade årligen sina synder på en bock (»syndabock»), som sedan skickades ut i vildmarken; och ännu i dag bruka Marockos judar på sin nyårsdag gå till havsstranden och kasta stenar i vattnet för att, som de säga, i och med detsamma kasta bort sina synder. Här ha vi alltså exempel på övernaturliga krafter, som verka rent mekaniskt. Men det gives, som sagt, även ett annat slag av övernaturliga krafter, nämligen viljekrafter. Ett övernaturligt väsen kan på ett övernaturligt sätt åstadkomma

något genom att helt enkelt vilja det; dess övernaturlighet består huvudsakligen just i den övernaturliga beskaffenheten av dess vilja.

Denna skillnad mellan övernaturliga viljekrafter och övernaturliga mekaniska krafter ger oss nyckeln till skillnaden mellan religion och magi. Religionen är ett förhållande till ett väsen utrustat med övernaturlig viljekraft. En religion är icke blott och bart tron på tillvaron av ett övernaturligt väsen, utan på samma gång en form av handlande. Religionen har ett föreställningselement, den religiösa tron, och ett handlingselement, den religiösa kulten. Föremålet för tron är ett övernaturligt viljeväsen, ändamålet med kulten är åtminstone ursprungligen att inverka på detta väsens vilja. Den högre gudsdyrkan kan väl bestå i uttryck av vördnad, tacksamhet eller kärlek till dess föremål, men det förefaller otvivelaktigt, att människan ursprungligen var ren egoist i sitt förhållande till de övernaturliga väsen, av vilka hon trodde sig vara omgiven. Det genomgående draget i naturfolkens religion är självisk beräkning. De gamla romarna sade, att religionen har sin rot i fruktan för gudarna; förgäves ha några nyare forskare sökt gendriva denna sats. Det är olyckor och lidanden, som hos naturmänniskan väcka tanken på övernaturliga väsens ingripande i hennes öden; när allt går henne bra, glömmer hon sina gudar. Det gäller som regel, att hon dyrkar väsen, som hon tror äga vilja och förmåga att skada henne. Hon medger, att det också finnes andar som alltid äro goda; men vartill skulle det tjäna att ägna dem sin dyrkan, då de ju äro goda i alla händelser? Dock, redan från början är icke fruktan det enda motivet för den religiösa kulten. Fruktan är parad med hopp. Människan var icke nog oförnuftig att dyrka oblidkeliga väsen av vilka hon väntade sig ingenting annat än lidande. Då hon vände sig till dem, gjorde hon det i hopp att därigenom avvända deras vrede, och icke sällan i hopp att vinna deras bevågenhet. Många övernaturliga väsen äro så

beskaffade att de icke endast kunna skada utan även gagna. Vid sidan av fruktan utgör sålunda hoppet — hoppet att avvärja olyckor och, särskilt på högre stadier, även hoppet att erhålla allehanda direkta fördelar — ett motiv för den religiösa kulten.

De kulthandlingar, vilka människan utför, visa att hon föreställer sig föremålen för sin dyrkan icke endast som viljande utan även som kännande väsen. Hon antar att de ha samma behov som hon själv. Hennes utgångspunkt är visserligen tron på väsen, som vilja och kunna på ett övernaturligt sätt inverka på hennes liv; men i den erfarenhet som hon äger av sig själv och sina gelikar är viljande förbundet med känslor och drifter, och hon antar därför helt naturligt att även de övernaturliga väsen, som äga en vilja, på samma gång äga känslor och drifter liknande hennes egna. De ha mänskliga behov, och för att blidka deras vrede eller vinna deras bevågenhet ge människorna dem vad de behöva. Mat- och dryckoffer höra till de allmännaste kulthandlingarna. Då en arab eller berber i Marocko önskar sig en son eller en hustru eller annat gott, går han till en helgongrav och lovar helgonet ett får eller en oxe, om han erhåller vad han önskar; han är tillräckligt klok och ekonomisk att till en början inskränka sig till ett löfte. Innan en indian drager ut i striden, vänder han sig mot öster och säger: »O, Wakanda, jag lovar att giva dig ett täcke, om du hjälper mig att finna vägen till min fiende». Då det åskar fyller han sin pipa med tobak och räcker den mot åskmolnet; hans gudar tycka om tobak liksom han själv. I de lägre religionsformerna är bönen nästan alltid förbunden med ett offer eller ett löfte därom; människan antar att guden icke utan ersättning vill höra hennes böner. Hon tror också att guden är känslig för smicker. Hon tilldelar honom därför ofta de mest hedrande epitet, hon kallar honom stor och mäktig, herre och konung. Det finns en liten kinesisk berättelse, som på ett träffande sätt illustrerar

denna lilla svaghet i många gudars karaktär. I byn Suchow inträffade en gång ett häftigt snöfall mitt i sommaren. Befolkningen blev förtvivlad, då snön höll på att förstöra grödan på åkrarna. I sin nöd begav man sig till bygdens skyddsguds, den Store Furstens tempel för att anropa honom om hjälp. Guden upplät sin röst och sade: »Ni kallar mig Eders Excellens; det är sant att jag är endast en av de mindre gudomligheterna, men jag tycker ändå att ni kunde kalla mig Eders Höghet.» Folket följde anvisningen, och snöfallet upphörde. Den skotske filosofen Hume (1711—1776) har framkastat den hypotesen, att gudarna ha blivit så mäktiga, visa och goda därigenom att människorna i långa tider ständigt smickrat dem och tilldelat dem alla utmärkta egenskaper de kunnat tänka sig. Denna hypotes innehåller en uppenbar överdrift, den förenklar till ytterlighet ett invecklat problem; men ingen, som tillräckligt ingående studerar religionens lägre former, skall kunna neka att Hume funnit *en* faktor som spelat en betydande roll i de religiösa föreställningarnas utvecklingshistoria.

Medan föremålet för den religiösa kulten är ett väsen, utrustat med övernaturlig viljekraft, befattar sig magin däremot med övernaturliga mekaniska krafter. Människan gör inom magin bruk av dessa krafter. Hon använder dem ofta på sig själv. Är hon sjuk söker hon återvinna sin hälsa genom en dryck ur en källa innehållande magiskt verkande vatten, eller binder hon en flik av sina kläder vid grenen av ett heligt träd för att sålunda överföra sjukdomen från sig själv till trädet. Trädets magiska kraft möjliggör överförandet, och förintar sedan sjukdomen. Eller människan hänger på sig en amulett vars magiska kraft skyddar henne mot olyckor av varjehanda slag. Men hon gör också på tusen olika sätt bruk av övernaturliga mekaniska krafter i sitt förhållande till andra varelser, både människor och gudar. Då hon gör övernaturliga väsen till föremål för sina magiska konster, söker hon icke, såsom fallet är inom den religiösa kulten, inverka på deras vilja,

utan hon söker betvinga dem med medel som de icke *kunna* motstå. Hon försöker göra sig till gudarnas behärskare. Skillnaden mellan religion och magi är således grundväsentlig. I religionen försöker människan utöva inverkan på övernaturliga väsen genom naturliga medel — genom att erbjuda dem skänker, genom att förödmjuka sig för dem, genom att lovprisa dem, o. s. v. I magin däremot söker hon utöva inverkan på vare sig naturliga eller övernaturliga väsen genom övernaturliga medel — magiska krafter. Detta är åtminstone den betydelse som *vi* inlägga i orden religion och magi. Vi kalla det icke religion, då människan besvärjer sina gudar, då hon försöker betvinga dem genom förbannelsens magiska kraft. Men härmed vill jag icke påstå att den betydelse, som ordet religion har för oss, även varit den ursprungliga. Det latinska *religio* är besläktat med verbet *religare*, som betyder »att binda». Det anses i allmänhet att sammanhanget mellan religio och religare består däri, att människan känner sig bunden, beroende av sina gudar. Men jag vågar tro, att ordet religio också kan tolkas på ett annat sätt. Det kan innebära att enligt den ursprungliga romerska uppfattningen det var människan som band gudarna. Att denna uppfattning icke är främmande för det mänskliga medvetandet på ett visst kulturstadium framgår av ett bruk som mycket allmänt förekommer i Marocko. Om t. ex. en berber tillhörande stammen Massa i södra Marocko är i trångmål, går han till stammens skyddshelgons, Lälla Rahma Yusfs grav, knyter en knut på bladet av en en palm som växer tätt invid graven, och säger: »Nu band jag dig här, o, Lälla Rahma Yusf, och jag ämnar icke befria dig med mindre du befriar mig från det trångmål vari jag för närvarande befinner mig.» På ett annat ställe, i Atlasbergen, såg jag ett stenkummel som sades utmärka en plats, där det stora helgonet Mulai Abd-el-Kader en gång i sin livstid suttit. Mitt i stenkumlet stod en stång, och vid stången voro knutna hundratals tyglappar. Mina följe-

slagare sade, att då en person vill att helgonet skall hjälpa honom, går han till stenkumlet, river lös en liten flik av sina kläder, och binder den vid stången. Härvid mumlar han: »O, helgon, jag har lovat dig ett offer om du hjälper mig, och jag skall icke lösa dig från bandet som jag bundit, om du icke uppfyller min önskan.» Om sedan supplikanten erhåller vad han önskat, går han tillbaka till kumlet, anställer det offer han lovat, och binder upp knuten som han knutit. Han löser sålunda helgonet från det band varmed han bundit honom. *Vi* kalla detta magi; men romarna skulle helt säkert ha kallat det *religio*.

Ehuru teoretiskt en bestämd gräns kan uppdragas mellan religion och magi, är det ofta omöjligt att göra det i praktiken. Även inom de stora världsreligionerna är gudsdyrkan ofta uppblandad med magiska element. En och samma handling eller klass av handlingar kan vara religiös och magisk på samma gång. Detta är fallet med bönen. I sin religiösa form, såsom bön i egentlig mening, är den en anhållan som människan gör hos ett övernaturligt väsen. Men bönen uppfattas också såsom en besvärjelse, varigenom människan på magiskt sätt tvingar guden att lyda henne. I alla antikens religioner har bönen denna dubbla uppgift. De gamla egypterna, kaldéerna, inderna, grekerna och romarna icke allenast vädjade till gudarnas bevågenhet utan betvungo dem genom sina böner. Bönen uppfattades som en magisk formel vars uppläsande på det rätta sättet gjorde människan till gudens behärskare, varemot ett enda orätt ord, ett enda felaktigt tonfall genast förstörde bönens magiska kraft. Denna uppfattning anträffas ännu inom muhammedanismen. Koranen får icke översättas, det är de arabiska ordens ljud som inverka på Allah. När icke arabiska folk övergå till muhammedanismen, lära de Koranen utantill utan att förstå ett ord därav. I Atlasbergen slog jag mig en gång ned i närheten av en stor muhammedansk högskola. Studenterna bestodo uteslutande av berber, av vilka de flesta

varken talade eller förstodo arabiska. Studietiden varade i flera år, och studierna bestodo i att lära Koranen utantill. Då undervisningsmetoden något stötte för huvudet de pedagogiska principer som jag alltid förut trott på, tillät jag mig att fråga, huruvida det icke vore på sin plats, att eleverna skulle studera även något arabiska för att kunna förstå innehållet av sin utantilläxa. Min fråga väckte idel förvåning; man genmälte föraktligt: »Vet ni då inte, att ingen människa kan förstå Koranen?» Den välsignelsebringande kraften ligger i orden själva; sinnelaget varmed bönerna läsas tages icke med i räkningen.

Av särskild vikt är att känna namnet på den gud till vilken man beder. Namnet betraktas som en del av personen själv, och genom att inverka på en del av en person kan man också enligt primitiva föreställningar inverka på personen i hans helhet. Därför äro t. ex. många människor — till och med i Europa — rädda för att låta avklippta nagelbitar eller utryckta tänder falla i händerna på andra individer, emedan dessa genom att utföra trollkonster med den lösgjorda delen antagas möjligen kunna skada ägaren. Av en liknande anledning hålles hos många folk en persons egentliga namn hemligt; i tilltal användes då ett namn som är antaget, d. v. s. ett namn som icke är en del av personligheten själv. Detsamma gäller om gudarna. Om människan känner gudens namn, kan hon göra med guden vad hon vill. Gudarna bruka därför dölja sina namn för människorna. Jahveh var icke det riktiga namnet på israeliternas gud, utan ett antaget namn. Allah är icke heller namnet på muhammedanernas gud; hans »stora namn» var bekant endast för profeterna, som just genom denna sin kunskap kunde utföra så underbara ting.

En blandning av religiösa och magiska element finna vi icke endast i bönen utan även i offret. Som vi sett, har offret ofta karaktären av en gåva som erbjudes guden i avsikt att vinna hans bevågenhet. Men offret kan också

ha till uppgift att tjäna som en ledning för en besvärjelse. För att bliva effektiv måste den i besvärjelsen inneboende magiska kraften överföras på besvärjelsens föremål, och detta kan endast ske genom en ledning av ett eller annat slag. Ett i Marocko allmänt förekommande bruk, benämnt *l-'ar*, är ett förträffligt exempel härpå. Om en person vill tvinga en annan att hjälpa sig eller i allmänhet avtvinga bifall till någon begäran, gör han *l-'ar* för honom. Han dödar ett djur vid tröskeln av den andres hus eller vid ingången till hans tält, eller han fattar med händerna tag i personen som han anropar eller hästen varpå han rider, eller han berör honom med sin turban eller ett veck av sin kappa. Kortligen, han upprättar på ett eller annat sätt en ledning mellan sig och den individ, på vilken han vill utöva ett tvång, för att genom denna förbindelse kunna överföra på honom sina önskningar eller villkorliga förbannelser. Man tror allmänt, att om en person, som på detta sätt anropas, icke villfar den framställda bönen, denne persons egen välfärd står på spel, och att faran är särskilt stor, om ett djur slaktats vid ingången till hans boning och han stiger över blodet eller endast får sikte därpå. Blodet eller den direkta beröringen antages överföra på den andra personen en villkorlig förbannelse. »Om du inte gör vad jag önskar, förbannad vare du då; då må du dö, eller dina barn dö, eller någon annan svår olycka drabba dig!» Nu är det att märka att detta tvångsmedel, *l-'ar*, användes för att betvinga icke endast människor, utan även övernaturliga väsen, avlidna helgon eller andar. Om marockanaren önskar något, som han icke tyckes kunna erhålla på naturlig väg, går han till en helgongrav och slaktar där ett får eller en get. Detta är *l-'ar*. Offret är i detta fall icke avsett att vara en gåva åt helgonet, utan ett tvångsmedel. Han lovar, att om helgonet uppfyller hans bön, skall han sedan hembära åt det en offergåva; detta är en sak för sig, den utlovade offergåvan har också ett särskilt namn — *l-wä'da.*

Då vandringsmannen kommer till en punkt på vägen, varifrån han kan se en helgongrav eller något annat ställe som förbundits med ett avlidet helgon, lägger han en sten på det kummel som alltid plägar finnas på dylika punkter. Detta är också *l-'ar;* genom att lägga stenen på högen ställer han sig under helgonets beskydd. Likaså är det *l-'ar* då en person knyter en knut på ett palmblad nära en helgongrav eller binder en klädlapp vid stången i ett helgons stenkummel. I intet av dessa fall är det fråga om en offergåva, icke heller om överförande av en ödmjuk anhållan, utan meningen är att tvinga helgonet att giva sitt bistånd på samma sätt som man genom *l-'ar* söker utöva tvång på sina medmänniskor.

Det är icke troligt att denna institution är inskränkt till Marocko. Vi veta att i zoroastrianismen, i Veda-religionen och i synnerhet i bramanismen offret betraktas som en gudarnas betvingare, som ett magiskt tvångsmedel. Den förmodan ligger då nära till hands att även här offret uppfattas som ett medel att överföra på guden den offrandes besvärjelser. Orientalen är som bekant mycket benägen att förbanna gudomen; i gamla testamentet förbjudes människan uttryckligen att göra det, och förbudet hade helt säkert en praktisk uppgift att fylla. I en av Aiskylos' tragedier säger Apollo: »Förskräcklig både för människor *och gudar* är en skyddssökandes vrede (d. v. s. förbannelser), då han avsiktligen lämnas i sticket.»

I sitt stora arbete *The Golden Bough* har d:r Frazer uttalat den förmodan att magin är äldre än religionen, att människan först försökte med magiska medel inverka på den omgivande naturen, att hon småningom fann att försöket slog fel, och att hon därför tog sin tillflykt till religionen, till den religiösa kulten. I början försökte hon t. ex. framkalla regn genom allehanda trollmedel, men då hon fann, att hon misslyckades, tog hon sig till att bedja om regn till någon gud, vars bevågenhet hon försökte vinna

genom offer. Denna teori kan dock icke erkännas för riktig. Vi finna religiösa kulthandlingar vid sidan av magiska konster redan hos de lägst stående vildar som vi känna. Å andra sidan florerar ännu magin vid sidan av religionen hos många ganska civiliserade folk. Tanken att försöka inverka på ett övernaturligt väsens vilja genom böner och offer är väl lika naturlig för människan som föreställningen om magiska krafter som hon kan använda till sin fördel. Magins förnämsta fiende är, efter vad jag tror, icke religionen utan vetenskapen. Det kan väl synas som om magin skulle illa trivas samman med den föreställning om en allsmäktig gud som utmärker de högre religionsformerna. Men detta är knappast fallet. Muhammedanismens gud, t. ex., är den absolute härskaren över universum. Icke desto mindre erkänner muhammedanismen i stor utsträckning ett visst slag av magi, den magiska verkan av Koranens böner, o. s. v.; den anser vissa magiska krafter vara skapade av den allsmäktige själv, lika så väl som naturkrafterna. Det fanns också en kristen magi i medeltiden och ännu senare; spår av den kunna skönjas än i dag. Religion och magi ha sålunda länge och väl trivts sida vid sida av varandra. Men den stigande upplysningen, som givit religionen nya former, har till sist kastat narrkåpan över magin, som en gång kom själva Olympens mäktiga gudar att darra.

II.

Vi ha sett att religiösa och magiska element ofta ingå förening i de handlingar, genom vilka människorna söka inverka på sina gudar. Jag skall nu från det mänskliga samhällslivets område anföra några andra exempel på det nära sammanhang, som råder mellan religion och magi. Tron på magiska krafter har nämligen i vissa fall bi-

dragit till att giva en religiös sanktion åt seder och rättsbegrepp, som hänföra sig till människors förhållanden till varandra.

En magisk kraft kan vara antingen lyckobringande eller skadegörande. En kraft av det förra slaget bor i en välsignelse, en kraft av det senare slaget i en förbannelse. Välsignelsen och förbannelsen äro ursprungligen icke böner till en gud utan rent magiska medel, genom vilka önskningar överföras på personen eller saken, som välsignas eller förbannas, för att där förverkligas. Tron på möjligheten av en sådan överförings- och förvandlingsprocess grundar sig på det nära sambandet mellan en önskan och föreställningen om dess uppfyllelse. Önskningen betraktas som ett verklighetens frö, vilket endast behöver ett tillskott av magisk kraft för att utveckla sig. Sådan kraft kan tillföras önskningen på mångahanda sätt. Om den uttalas av eller över huvud utgår från en person som själv antages besitta magisk kraft, såsom fallet är med så kallade heliga män, så äger den i och med detsamma betingelsen för sin uppfyllelse. Detsamma kan vara fallet om önskningen uttalas på ett säreget sätt eller klädes i vissa formler, vilka man tillskriver övernaturliga egenskaper, s. k. trollformler. Vissa personers blickar ha likaledes förmågan att överföra och förverkliga en önskan. Och ett medel som mycket ofta användes för att ladda en önskan med övernaturlig kraft är att i välsignelsen eller förbannelsen inblanda namnet på ett övernaturligt väsen, en ande eller en gud genom att giva densamma formen av en åkallan. Ursprungligen är det i dylika fall icke fråga om ett vädjande till det övernaturliga väsendets vilja, utan det blotta uttalandet av dess namn är tillräckligt att tillföra välsignelsen eller förbannelsen den magiska kraft, som det enkla ordet saknar. Sålunda anträffas både i Gamla Testamentet och i Talmud spår av den gamla föreställningen, att Guds namn kan med fördel användas även i

sådana förbannelser, som äro fullkomligt oförtjänta. Men med fördjupningen av den religiösa känslan måste denna föreställning uppgivas. En rättfärdig och mäktig gud kan icke gå in på att låta sig och sitt namn användas som ett viljelöst redskap i händerna på onda människor. Förbannelsen kommer därför med tiden att betraktas som en bön, vilken går i uppfyllelse endast om den är välförtjänt: i Salomos ordspråk säges, att en oförtjänt förbannelse far förbi såsom sparven far sin kos och såsom svalan flyger bort. Och detsamma är förhållandet med en välsignelse. Jakob tog sin faders välsignelse med list, och då han en gång var i besittning därav betraktades det som helt naturligt att den skulle gå i fullbordan, precis på samma sätt som ett läkemedel verkar lika säkert vare sig patienten har köpt eller stulit det. Men senare inskränktes välsignelsens verkningskraft genom moraliska hänsyn. I Davids psalmer säges det, att den barmhärtiges säd varder välsignad. Händer det sedan att en gud ofta anropas i sammanhang med ett visst slag av handlingar, uppkommer lätt den föreställningen, att han belönar eller bestraffar sådana handlingar även oberoende av människornas åkallan. Dessutom kan det inträffa, att förbannelserna själva personifieras såsom övernaturliga väsenden; grekernas Erinnyer t. ex. voro i många fall endast personifikationer av förbannelser uttalade av vissa personer. Eller den magiska kraften, som gömmes i en välsignelse eller förbannelse, kan övergå till en egenskap hos den högste guden på grund av dennes benägenhet att draga till sig nästan varje övernaturlig kraft som överensstämmer med hans allmänna natur, en process som jag strax skall illustrera genom exempel. Sålunda erhålla med tiden flera slags handlingar en religiös sanktion därigenom att de ursprungligen föranlett människor att välsigna eller förbanna den handlande, och grunden härför ligger i tron på välsignelsens och förbannelsens magiska kraft.

Denna tro har i många fall ökat föräldrarnas makt över barnen och skärpt barnens lydnadsplikt mot sina föräldrar. I Uganda i mellersta Afrika anträffas föreställningen, att om en son vägrar att lyda sin fader och denne som straff berör sonen med sin kappa, är sonen i och med detsamma förbannad och kommer att snart därpå dö, med mindre han erhåller sin faders förlåtelse genom att offra en get; genom beröringen med kappan överför fadern sin förbannelse på sonen. Hos flera folk i nordöstra Afrika råder allmänt den föreställningen, att ett företag av ett eller annat slag ovillkorligen måste ha de gamlas välsignelse för att lyckas. Araberna i Marocko ha ett ordspråk som säger, att »om helgonen förbanna dig, bota dig dina föräldrar, men om föräldrarna förbanna dig, kunna helgonen icke bota dig»; med andra ord, en faders eller moders förbannelser äro kraftigare än själva helgonens. De gamla israeliterna trodde, att föräldrarna, och särskilt fadern, kunde genom sina välsignelser och förbannelser bestämma barnens öden; och det förefaller högst sannolikt att den belöning — lycka och långt liv — som i Mose bud utfästes för dem vilka hedra fader och moder, ursprungligen uppfattades som ett resultat av föräldrarnas välsignelser, ehuru de senare, på grunder som jag redan antytt, erhållit en religiös omtydning. I Syrachs bok finna vi den ursprungliga tanken tydligt uttalad: »Med gärning och med ord hedra dina föräldrar, att deras välsignelse må komma över dig! Ty faderns välsignelse bygger barnens hus, men moderns förbannelse river det ned i grunden!» Hos flera andra forntida folk — egypterna, inderna, aztekerna i Mexiko — anträffa vi löftet om långt liv såsom belöning för lydnad mot föräldrar, troligtvis av samma anledning. I sitt arbete om »Lagarna» uppehåller sig Plato utförligt vid betydelsen av att barn vörda sina föräldrar; en faders eller moders förbannelser äro mäktigare än alla andra förbannelser, och icke mindre kraftiga äro

föräldrarnas böner till barnens förmån. Enligt grekernas uppfattning hade föräldrar sina Erinnyer, som hämnade oförrätter vilka deras barn begått mot dem, och föräldrarnas Erinnyer voro helt säkert ingenting annat än deras personifierade förbannelser. Men samma funktion överföres också stundom på den högste guden, Zevs själv. Hesiodos säger, att om någon gör sig skyldig till opassande beteende mot en åldrig fader eller moder, vredgas Zevs och bestraffar förr eller senare den vanvördiga sonen eller dottern. Romarna åter hade sina *divi parentum*, föräldragudar, som, också de, måste uppfattas som föräldrarnas personifierade förbannelser. I en gammal lag, som tillskrives Servius Tullius, säges det, att om en son slår någondera av sina föräldrar och denna beklagar sig, skall han hemfalla åt föräldragudarnas hämnd.

Man måste fråga sig varför föräldrars förbannelser och välsignelser anses äga en sådan ovanlig kraft. En orsak härtill är helt säkert den mystiska vördnad för ålderdomen, som är så allmän hos vitt skilda folk. Gamla personer betraktas ofta hart när som övernaturliga väsen. I Marocko påstår folket, att mannen med åren förvandlas till ett helgon och kvinnan till en *djinnía* eller ond ande — som halvt övernaturliga betraktas de vardera. Det är icke endast föräldrar, utan gamla personer i allmänhet, som anses äga förmågan att uttala verkningsfulla välsignelser och förbannelser. Hos israeliterna var faderns mystiska förmåga att kunna bestämma sonens framtida öde särskilt påfallande, då hans dagar voro lätt räknade. En annan anledning till att en faders uttalade önskningar av antikens folk antogos vara mera verksamma än andra dödligas är den, att hos dem fadern tillika var präst, familjens offerbringare. Men på samma gång hämta även föräldrarnas välsignelser och förbannelser magisk kraft ur deras överordnade ställning inom familjen och den aktning de naturligen åtnjuta. Det inflytande en sådan överlägsenhet utövar

på förbannelsens styrka framgår av flera fakta. Grekerna antogo, att Erinnyerna hämnade oförrätter, som yngre familjemedlemmar begått mot äldre bröder och systrar, varemot en yngre bror och syster icke hade någon hämnande Erinnys på den grund, att deras förbannelser icke tillmättes någon synnerlig betydelse. Araberna i Marocko påstå, att den förbannelse som en man utslungar mot sin hustru är lika verkningsfull som den, med vilken en far bestraffar sina barn, därför att mannen betraktas som hustruns överhuvud. Och infödingarna på Tongaöarna i Stilla havet tro, att förbannelser sakna all kraft om den, som uttalar dem, står betydligt lägre i den sociala rangskalan än den, mot vilken de äro riktade.

Ett annat område, inom vilket tron på magiska krafter inverkat på sederna, är givmildheten mot nästan. I Marocko skulle det aldrig falla någon in att äta i andra personers närvaro utan att han bjöde de närvarande att deltaga i måltiden, ty i motsatt fall kunde åskådaren lätt förgifta maten med sitt onda öga. Av en liknande anledning anses det farligt att avslå en begäran; om någon t. ex. visar stor lust att köpa min bössa eller häst, gör jag klokast i att sälja den, då eljest någon olyckshändelse sannolikt komme att inträffa med bössan eller hästen. Föreställningen att magisk olyckskraft, vad marockanaren kallar *l-bäs*, kan överföras med blicken eller rösten eller på annat sätt, lägger ett mäktigt vapen i hand på den fattige. Enligt de gamla grekerna hade tiggaren sin Erinnys, som tog hämnd på den ogivmilde. Det säges i Salomos ordspråk: »Den som giver åt den fattige, honom skall intet fattas, men den, som tillsluter sina ögon, drabbas av mycken förbannelse.» Samma tanke återfinnes i Syrachs bok: »Ifrån den bedjande vänd icke bort ditt öga, och giv icke en människa anledning att förbanna dig! Ty när han förbannar dig i sitt sinnes bitterhet, skall Han som skapat honom, höra hans bön.» Och den fattige är i stånd

icke endast att bestraffa den obarmhärtige med sina förbannelser utan även att belöna den frikostige med sina välsignelser. Under min vistelse hos Andjrastammen i norra Marockos bergstrakter besöktes byn, där jag bodde, av en skara vandrande *tolba*, skriftlärda, som gingo från hus till hus mottagande gåvor och givande sina välsignelser i gengäld. Då de skriftlärda lämnat byn antydde jag för mina vänner, byfolket, att besöket hade varit ganska kostsamt. »Ånej,» fick jag till svar. »Vi ha tvärtom gjort en god affär. När vi gåvo de skriftlärda *en* penning eller *en* get, gåvo de oss tio i stället genom sina välsignelser.» Då en stadsbo i Marocko beger sig ut på resa till landsbygden, skulle han aldrig försumma att giva en slant åt någon av tiggarna, som dekorera stadsporten — icke för tiggarens skull utan för sin egen, i avsikt att få tiggarens välsignelse med sig på resan. I Syrachs bok läsa vi likaledes: »Åt den fattige utsträck din hand, att din välsignelse må varda fullkomlig!»

Den redan tidigare framhållna tendensen i förbannelser och välsignelser att antaga karaktären av böner förklarar till någon del, varför en religiös betydelse så allmänt tillskrivits barmhärtighetens plikt; men den huvudsakliga orsaken till den utomordentliga vikt som de orientaliska religionerna lagt på denna plikt synes ligga i det nära sammanhanget mellan allmosegivande och offrande. Då födoämnen offras åt en gud, antages att födan i andlig måtto ätes av guden, medan dess materiella beståndsdelar bli kvar och ätas av de fattiga. Och då offrandet fortfar såsom en ceremoni, trots man börjat inse att en gud icke behöver och icke kan näras av människor, bli de fattiga gudens arvtagare och allmosegivaren ärver offrarens förtjänst. Handlingens förnämsta dygd ligger då i givarens självförsakelse, och dess förtjänstfullhet mätes efter den »uppoffring» den kostat honom.

Av synnerligt intresse är magins inflytande på behand-

lingen av främlingar. På de lägre kulturstadierna betraktas främlingen under vanliga förhållanden som en fiende, vilken saklöst kan plundras eller dödas. T. o. m. i Grekland och Rom i forna tider samt hos de gamla germanerna var främlingen i avsaknad av alla lagliga rättigheter, och ännu mot slutet av medeltiden var hans ställning i Europas länder allt annat än avundsvärd. Med sådana exempel för ögonen kunna vi icke förvåna oss över att vilden ofta är fientlig mot främlingar. Mycket märkvärdigare är det, att samme främling, som i allmänhet lämnats utan skydd av seden, behandlas med den mest utsökta artighet såsom gäst. Gästfrihet är en egenskap, som tyckes förekomma hos så gott som varje naturfolk, vilket icke depraverats av en främmande s. k. högre kultur. Och vid sidan av den rättslöshet, som eljest utmärker förhållandet mellan individer tillhörande olika samhällen, äro gästvänskapens bud rent av häpnadsväckande. Främlingen välkomnas med särskilda hedersbetygelser. Den bästa platsen i kojan upplåtes åt honom. Den bästa födan gives honom. Han serveras först. Han behandlas av hushållets egna medlemmar såsom en herre behandlas av sina tjänare. Hans liv och egendom skall beskyddas under alla förhållanden, även om hushållets egna medlemmar därigenom utsättas för fara. Ja, seden fordrar att gästfrihet skall visas t. o. m. en fiende. De gamla nordborna ansågo det för en plikt att vara gästvänliga mot en person som kommit till deras hus, även om det befanns att han mördat sin värds broder och sålunda under alla andra omständigheter hade varit utsatt för hans hämnd.

Det är sant att gästfrihetens plikt är av kort varaktighet. Hos anglo-sachsarna gällde »två nätter en gäst, den tredje en medlem av hushållet», d. v. s. en träl. Sydslaverna säga att en »gäst och en fisk lukta på tredje dagen». I Marocko räcker »Profetens gästfrihet» i tre dagar, och den första natten är främlingen »Guds gäst». Då jag kom till

någon hövdingeborg bland berberna i Atlasbergen undfägnades jag vanligen med ett eller flera får den första aftonen; nästa dag var min värd mindre givmild; och på tredje dagen fann jag det vara rådligast att bryta upp. Men om ock av kort varaktighet är gästfrihetens plikt så mycket mer bindande; och i många fall har den i anmärkningsvärd grad förbundits med religionen. I hinduernas heliga böcker omtalas gästfriheten allt jämt som en religiös plikt av första ordningen. I en av dem säges det: »Den som icke ger föda åt gudar, gäster, anförvanter, de avlidnas andar och sig själv, han lever icke ehuru han andas.» Enligt Hesiodos är Zevs vredgad på den, som förolämpar en skyddssökande eller en gäst, och hemsöker honom med ett svårt straff. Plato säger, ett envar i sitt förhållande till främlingar bör besinna, att en främling står mera direkt under gudomens skydd än en medborgare. »Främlingens skyddsande och gud, som följer Zevs i spåren, är mäktig; därför bör den som har i sig en gnista av försiktighet undvika att försynda sig mot en främling.» Liknande åsikter voro rådande i Rom. I egenskap av gäst åtnjöt främlingen religionens skydd; *dii hospitales*, gästvänskapsgudarna, och Jupiter själv vakade över honom, varför plikterna mot en gäst ansågos vara än mer bindande än plikterna mot en släkting. I judarnas Talmud framställes gästfriheten som den viktigaste beståndsdelen av gudstjänsten, såsom en plikt av samma betydelse som plikten att hedra fader och moder. Muhammed sade: »Envar som tror på Gud och uppståndelsen måste ära sin gäst.»

Att en rättslös främling, vilken eljest saknar alla mänskliga rättigheter, vilken hatas som en fiende och jagas som ett villebråd, åtnjuter sådana utomordentliga privilegier i egenskap av gäst, är säkerligen en av de sällsammaste motsatser, som sedernas historia har att uppvisa. Man har påstått, att gästfriheten är en nödvändig sed i ociviliserade länder, som sakna härbärgen för resanden, och att det är

en klokhetsregel att vara vänlig mot den resande främlingen, då den som är ens gäst i dag kan bli ens värd i morgon. Men även om andra orsaker ligga till grund för gästfriheten, står det utom allt tvivel, att dess mest fordrande bud och den vikt, som tillmätes dem, härröra ur magiska föreställningar.

Den främmande gästen kan hämta med sig lycka och välsignelse. Under de första dagarna av mitt uppehåll i Demnat bland berberna i Stora Atlasbergen påstodo infödingarna, trots deras fientlighet mot alla européer, att de voro rätt belåtna över min ankomst, emedan jag hämtat med mig regn och billigare pris på matvaror; och de arabisktalande bergsborna i norra Marocko försäkrade, att jag hade »lyckobringande fotknölar» emedan, efter det jag slog mig ner bland dem, deras by hade täta besök av scheriffer, föregivna ättlingar av profeten, som alltid äro högt värderade gäster på grund av den helighet, *baraka*, varmed de antagas vara i högre eller lägre grad utrustade. Främlingen kan vara en källa till välgång antingen ofrivilligt såsom en bärare av lycka eller ock genom sina välönskningar; och det finns allt skäl att förmoda, att om han behandlas väl, han ger sin välsignelse i gengäld. Det är sålunda icke att undra på om en främling ofta är en välkommen gäst. Då en främling inträder i en kalmuckhydda, säger Bergman, bli alla i hyddan förtjusta, emedan de betrakta hans ankomst som en oväntad lycka för familjen. Om en viss betydelse tillmätes välsignelser, som uttalas av en vanlig dödlig, måste detta så mycket mer vara fallet med välsignelser, som uttalas av en främling. Ty den obekante främlingen, liksom allting som är obekant och främmande, väcker hos vidskepligt folk föreställningen om någonting övernaturligt. I den indiska, grekiska och romerska litteraturen nämnas gästerna näst efter gudarna såsom föremål för människornas vördnad. Aiskylos talar om en mans »gudlösa beteende mot en gud, eller en främling eller sina egna föräldrar». I Odyssén säges

det, att gudarna i skepnad av främlingar från fjärran länder vandra omkring i städerna för att bevittna människornas våldsbragder och rättrådighet. I Hebréerbrevet står det skrivet: »Förgäten icke att härbärgera främlingar; ty därmed hava somliga fått änglar, ovetandes, till härbärges.»

Men den besökande främlingen betraktas icke endast som en möjlig välgörare, utan även som en möjlig källa till olycka. Man tror allmänt, att han är väl bevandrad i svartkonster, och särskilt äro hans förbannelser fruktade. Hereros i Sydafrika anse, att ingen förbannelse är mer ödesdiger än den en främling utslungar mot dem, vilka drivit honom bort från sin boning. Enligt grekernas uppfattning hade gäster och skyddssökande, liksom föräldrarna och tiggaren, sina Erinnyer, personifikationer av deras förbannelser. Det är minst sagt troligt, att den »främlingens skyddsande och gud som följer Zevs i spåren», varom Plato talar, likaledes var endast en konkret omtydning av en förolämpad främlings förbannelser; och en liknande omtydningsprocess får väl anses ligga till grund för romarnas *dii hospitales*, eller gästvänskapsgudar. I indernas heliga böcker finns ett kapitel, vars ändamål är att framhålla den absoluta nödvändigheten av att förpläga en gäst, emedan gästen, om han känner sig förolämpad, kan bränna huset med sin vredes lågor; »en gäst», säges det, »kommer till huset lik en brinnande eld».

Att den besökande främlingens förbannelser anses så fruktansvärda, har sin grund dels i föreställningen, att han är ett halvt övernaturligt väsen, men dels också i den nära beröring, vari han kommer med sin värd och dennes tillhörigheter. Verkan av en önskan eller förbannelse beror icke endast på den kraft den besitter från begynnelsen, tack vare vissa egenskaper hos personen, från vilken den utgår, utan även på det överförande mediet — alldeles på samma sätt som styrkan av en elektrisk stöt beror både på den elektriska strömmens ursprungliga styrka och på ledarens

beskaffenhet. De bästa ledarna för välsignelser och förbannelser äro blod, kroppslig beröring, mat eller dryck. I Marocko, där gästfriheten är nationalsed, äro värdens förpliktelser på det närmaste förbundna med vad marockanaren kallar *l-'ar*, en institution varom redan tidigare varit fråga. Ägaren av ett hus eller ett tält måste för sin egen skull hjälpa envar som tager sin tillflykt dit, ty genom att befinna sig i hans bostad är den skyddssökande i intimaste beröring med honom och kan sålunda överföra på honom sina förbannelser. Förpliktelsen mot främlingen blir än mera bindande, så snart värden ätit tillsammans med sin gäst; ty därigenom att två personer äta tillsammans, upprättas ömsesidigt mellan dem den ledning, som erfordras för förbannelsers överförande. Om i Marocko två personer vilja ingå med varandra ett bindande kontrakt, bege de sig till en helgongrav och intaga där föda tillsammans. Meningen med detta bruk framgår tydligt av uttrycket, att »maten skall bestraffa» den, som bryter kontraktet. Ställets helighet ökar endast den villkorliga förbannelsens verkningskraft, men dess bärare, den egentliga bestraffaren, är maten som ätits, därför att den gömmer i sig en villkorlig förbannelse.

De föreställningar, som ligga till grund för dessa bruk, äro helt säkert icke inskränkta till Marockos araber och berber, utan få väl antagas vara orsaken till liknande bruk hos flera andra folk. Bland infödingarna på Fijiöarna fordrar seden, att en person t. o. m. med fara för sitt eget liv skall försvara en främling, som satt foten över tröskeln till hans hus; men innan främlingen inträtt i huset eller sedan han lämnat det, är det tillåtet att plundra eller döda honom efter behag. Om bland kandhs i Indien en person lyckas smyga sig in i sin fiendes boning kan han känna sig lugn, ty medan han uppehåller sig där får hans värd icke kröka ett hår på hans huvud. Bland Arabiens beduiner kan en främling ställa sig under en persons skydd genom att beröra repen på hans tält. De anse dessutom att om två personer

»äta salt» tillsammans, uppkommer därigenom ett vänskapsband dem emellan; men inom några stammar är det nödigt att förnya den gemensamma måltiden en gång i dygnet, emedan, som de säga, saltet eljest icke mera funnes i magen. Vi kunna nu förstå att den ytterliga artighet, som visas en gäst, och de företrädesrättigheter, som medgivas honom, äro till stor del beroende icke endast på hoppet om hans välsignelser, utan än mera på fruktan för hans vrede. Vi kunna också förstå, varför gästfrihetens plikt är av så kort varaktighet. Ju mera man vänjer sig vid främlingen, desto mindre övernaturlig förefaller han en, desto mindre fruktar man hans förbannelser, desto mindre uppskattar man hans välsignelser. Och härtill kommer naturligtvis också föreställningen, att det är obilligt av honom att leva på sin värds bekostnad längre än nödvändigheten fordrar.

Människor uttala villkorliga förbannelser icke allenast över andra människor utan även över sig själva. Eden är väsentligen en villkorlig självförbannelse, en förbannelse, genom vilken en person nedkallar över sig något ont, för den händelse att vad han säger icke är sant eller att han sviker ett löfte han avger. Liksom fallet är med varje annan förbannelse är även edens verkningskraft ursprungligen helt och hållet av magisk natur, d. v. s. den beror på den magiska kraften i de uttalade orden. För att ladda dessa med magisk kraft användas flera olika metoder. En mycket vanlig metod är, att då eden avlägges sätta sig i materiell beröring med något heligt föremål. Iowa-indianerna svära vid en helig sten, som är inlindad i sju djurskinn. Infödingarna i Palembang på Sumatra svära vid en gammal helig kniv. Hinduerna svära med gangesvatten i sina händer eller beröra en bramins ben, då de avlägga en ed. I Marocko erhåller en ed magisk kraft från beröringen med eller närvaron av allehanda livlösa föremål, djur eller människor, som äro utrustade med *baraka*, helighet, såsom en moské, en sädesstack, en fårbjord, en häst eller en scheriff.

Muhammedanerna svära också på Koranen, liksom protestanterna på bibeln. I medeltiden brukade eder avläggas vid helgonreliker, och så viktig ansågs beröringen med dessa föremål vara för att självförbannelsen i händelse av mened skulle gå i verkställighet, att ringa betydelse tillmättes en ed, som avlades utan sådan beröring. I England, där den som begår ed skall kyssa bibeln, är man vid avläggandet av vittnesed noga uppmärksam på att vittnet som svär icke i smyg må kyssa sitt finger. Ett annat sätt att tillföra eden övernaturlig kraft är att i densamma inblanda namnet på en gud och att giva den formen av en bön. Denna metod har tillgripits redan av många vilda folk. Även då eden sålunda har formen av en åkallan, kan den dock fortfarande bibehålla i huvudsak sin magiska karaktär; i Marocko äro sådana eder i vilka Allah anropas, i allt annat fullkomligt lika sådana, i vilka han alls icke nämnes. Men ju mera tron på magin har rubbats, ju mera det talade ordet har avklätts den mystiska kraft, som tillskrivits det av människor vilka sammanblandat ord med fakta, desto mer har det religiösa elementet blivit förhärskande i eden. Uppfyllelsen av självförbannelsen har gjorts beroende av den åkallade gudomens fria vilja och betraktas som ett straff tillfogat av denna, även om de gamla magiska formerna fortfarande bibehållits och icke alldeles förlorat sin makt över sinnena.

---

78. **Om arbetarnas konsumtionsföreningar** av *G. H. v. Koch.* 2:a uppl. 02.
79. **Några ord om Berzelius** av prof. *H. G. Söderbaum.* 2:a uppl. 15.
80. **Om stjärnornas natur** av fil. dr *N. V. E. Nordenmark.* 2:a uppl. 10.
81. **Olika slag av fortplantning inom djurriket** av *L. A. Jägerskiöld.* 2:a uppl. 08.
82. **Om lapparna i Sverge** av prof. *K. B. Wiklund.* 2:a uppl. 10.
83. **Vad bör Pettersson kalla sig?** En bok om släktnamn av *K. Trotzig.* 2:a uppl. 09.
84. **Renlighet och frisk luft** av prof. *Hjalmar Öhrvall.* 3:e uppl. 09.
85. **Om skogsodling** av *G. v. Paykull.*
86. **Sagoskalden Hans Christian Andersen** av *H. Lindgren.* 2:a uppl. 06.
87. **Det svenska språket i Amerika** av fil. dr *Gustav Andreen.*
88. **Om fosterutvecklingen** av prof. *J. Aug. Hammar.* I. 3:e uppl. 19.
89. **Om fosterutvecklingen** av prof. *J. Aug. Hammar.* II. 3:e uppl. 19.
90. **Victor Hugo** av *Rich. Steffen.* 2:a uppl. 20.
91. **Ur bokens historia** av *H. Schück.* 2:a uppl. 12.
92. **Vår bokhandels barndom** av *H. Schück.*
93. **Författningsstriden i Finland** av red. *Valfrid Spångberg.*
94. **Människans inälvsmaskar** av fil. dr *J. Erikson.* 2:a översedda och tillökade uppl. 19.
95. **Om individualitetens betydelse för det allmänna bästa** av *John Stuart Mill.*
96. **Fornskandinaviska upptäcktsfärder** av *Karl Ahlenius.*
97. **Ur de djurfångande växternas liv** av lektor *K. Starbäck.*
98. **Råd och anvisningar till Sverges insjöfiskare** av dr *C. Cederström.*
99. **Fredsrörelsen på 1890-talet** av *Anna B. Wicksell.*
100. **Adolf Hedin** av *V. Spångberg.* 2:a uppl. 12.
101. **Om vården av späda barn** av stadsläk. *R. v. Post.* 4:e uppl. 18.
102. **Om villkorlig dom** av *Å. Rydin.*
103. **De engelska rösträttsreformerna** av *Gustaf Siösteen.*
104. **Träldomen i Norden** av *E. Sommarin.* 2:a uppl. 14.
105. **Vår kropps egna skyddsmedel mot bakterier** av *A. Stecksén.*
106. **Gustaf Frödings skaldskap** av doc. *Ruben G:son Berg.* 3:e uppl. 14.
107. **Den svenska arbetareskyddslagstiftningen och yrkesinspektionen** av jur. kand. *G. Stjernstedt.*
108. **Anders Fryxell** av *J. Bergman.*
109. **Allianser mellan arbetare och arbetsgivare** av prof. *K. Wicksell.*
110. **Om folkbibliotek** av *A. Steenberg.*
111. **Bad är hälsa** av dr *R. v. Post.* 2:a uppl. 08.
112. **Runeberg** av prof. *O. Sylwan.* 2:a uppl. 12.
113. **Rättigheter och skyldigheter gentemot statskyrkan** av juris kand. *Georg Stjernstedt.* 2:a uppl. 07.
114. **Striden om den danska statsförfattningen 1866—1901** av *P. Munch.*
115. **Ryggradsdjurens närmaste förfäder** av fil. lic. *L. G. Andersson.*
116. **Handledning vid elementära dissektioner. I. Däggdjuren** av prof. *J. Aug. Hammar.* 2:a uppl. 11.
117. **Råd och anvisningar beträffande hönsens skötsel** av *Joh. Byman.* 2:a uppl. 17.
118. **De veneriska sjukdomarnas betydelse** av prof. *E. Welander.* 2:a uppl. 07.
119. **Åkerjorden** av *A. G. Kellgren.*
120. **Om læsning** av *Georg Brandes.* 2:a uppl. 09.
121. **Om anstaltsvård av sinnessjuka** av prof. *Frey Svenson.*
122. **Ett modernt renhållningssystem** av dr *R. v. Post.* Med 22 fig.
123. **Regeringsformen** av *C. G. Bergman.*
124. **Skråtvånget** av *E. Sommarin.*
125. **Det skönas problem** av *Rich. Bergh.* 2:a uppl. 09.
126. **De i Sverge i stort odlade kulturväxterna** av *A. G. Kellgren.*
127. **Kort översikt av vårt livförsäkringsväsende** av *S. v. Sneidern.*
128. **De smittosamma sjukdomarna och hemmen.** I. Av dr *R. v. Post.* 2:a uppl. 15.
129. **Socialiststaten och nutidssamhället** av prof. *Knut Wicksell.* 2:a uppl. 15.
130. **Handledning vid elementära dissektioner. II. Fåglarna** av prof. *J. Aug. Hammar.* 2:a uppl. 15.
131. **Ett hem, dess byggnad och inredning** av arkitekt *R. Östberg.* 4:e uppl. 13.
132. **De smittosamma sjukdomarna och hemmen.** II. Av dr *R. v. Post.* 2:a uppl. 15.
133. **Språkforskningens strid mot gällande dogm** av *H. Almkvist.*
134. **Nordisk folktro och fornnordisk religion** av prof. *H. Schück.* 2:a uppl. 11.
135. **Carl Larsson** av *G. Nordensvan.* 2:a uppl. 08.
136. **Bruno Liljefors** av *Tor Hedberg.* 2:a uppl. 08.
137. **Anders Zorn** av *Tor Hedberg.* 2:a uppl. 08.
138. **Naturminnesmärken och naturskydd** av prof. *Rutger Sernander.*
139. **Tänderna och deras vård** av tandläkare *Alb. Lenhardtson.* 2:a uppl. 09.
140. **Henrik Ibsen** av *T. Fogelqvist.* 2:a uppl. 14.
141. **Om rudimentära organ hos människan som bevis för hennes ursprung** av prof. *Hj. Öhrvall.* 2:a uppl. 11.
142. **Första kammaren i Sverge och andra länder** av redaktör *V. Spångberg.*
143. **Det internationella hjälpspråksproble[m]met** av fil. dr *H. B. Goodwin.*
144. **Kommunal rösträtt i Sverge** av fil. kan[d.] *E. J:son Thulin.* 2:a uppl. 08.
145. **Kommunal rösträtt i utlandet** av [fil.] kand. *E. J:son Thulin.*
146. **Våra vanligaste främmande ord** [...] uttal och förklaring av doc. *O. Österg[ren]* 4:e omarb. o. ökade uppl. Dubbelhäfte. 1[...]
147. **Om lösningar.** Ett kapitel ur den mode[rna] kemien av *G. Starck.* 2:a uppl. 17.
148. **Kristendom och moral** av prof. *Edv. Westermarck.* 2:a uppl. 13.
149. **Religion och magi** av prof. *Edv. Westermarck.* 2:a uppl. 20.
150. **Jordreformen** av *Sven Brisman.*
151. **Vattnet** av fil. kand. *H. Sandqvist.*
152. **Massornas själsliv och andlig smitta** av prof. *B. Gadelius.* 2:a uppl. 12.
153. **Om besatthet och talande med tungomål** av prof. *B. Gadelius.* 2:a uppl. 12.
154. **Sinnessjuka och sinnessjukvård** av prof. *B. Gadelius.*
155. **Förbrytaren och samhället** av prof. *B. Gadelius.*
156. **De gammaltestamentliga böckernas tillkomst** av prof. *H. Schück.* 2:a uppl. 13.
157. **Den israelitiska litteraturens utveckling** av prof. *H. Schück.* 2:a uppl. 20.
158. **Telegrafering utan tråd** av civilingenjör *Max Grenander.* 2:a uppl. 12.
159. **Kyrkan och prästen enligt Sverges tidigaste lagar** av fil. dr *Arnold Bratt.*
160. **Jesu liknelser** av doc. *Sven Lönborg.*
161. **Paulus** av doc. *Sven Lönborg.*
162. **Fredsrörelsen och kulturen** av *E. Key.*
163. **Språk i språket** av *Gustaf Cederschiöld.* I. **Översikt av stilarna.** 3:e uppl. 20.
164. **Språk i språket** av *Gustaf Cederschiöld.* II. **Stilgranskning.** 3:e uppl. 20.
165. **S. A. Andrée.** En levnadsteckning.

166. **Charles Darwin** av lektor *Gottfrid Adlerz*. 2:a uppl. 09.
167. **Om kycklingens utveckling i ägget** av prof. *J. Aug. Hammar*.
168. **Flygmaskinen** av *T. Ångström*. I.
169. **Flygmaskinen** av *T. Ångström*. II.
170. **Läran om befolkningen** av prof. *Knut Wicksell*.
171. **Michelangelo Buonarroti** av *L. Lundh*.
172. **Om hembygdsforskning** av folkskollärare *F. Edberg*.
173. **William Shakespeare** av prof. *Erik Björkman*. 2:a uppl. 19.
174. **Bibel och Babel** av doc. *David W. Myhrman*.
175. **Ur grävsteklarnas liv** av lektor *Gottfrid Adlerz*.
176. **Instinkt och förståndshandlingar bland grävsteklar** av lektor *Gottfrid Adlerz*.
177. **Huru länge har kvinnan betraktats som mannens egendom** av riksantikvarien *Oscar Montelius*. I. **Äktenskap genom rov; äktenskap genom köp.**
178. **Huru länge har kvinnan betraktats som mannens egendom** av riksantikvarien *Oscar Montelius*. II. **Äktenskap genom gåva; kvinnans nuvarande ställning.**
179. **Till Gustaf Frödings minne** av *Torsten Fogelqvist*.
180. **1809 års revolution** av prof. *Nils Edén*. I. **Revolutionens förhistoria.**
181. **1809 års revolution** av prof. *Nils Edén*. II. **Gustav IV Adolfs avsättning.**
182. **August Bebel.** En biografisk studie av *H. von Gerlach*.
183. **Tusen nätter och en natt** eller **Den arabiska sagosamlingen** av *David W. Myhrman*.
184. **Hedvig Charlotta Nordenflycht** av *Yngve Östergren*.
185. **De viktigaste knutarna.** En handledning för sjöfolk, fiskare, scouter m. fl. av *Hj. Öhrvall*.
86. **Charles Dickens** av *Ida B. Goodwin*.
87. **Våra vanligaste folkvisor** av fil. lic. *Sixten Belfrage*.
8. **Fredrika Bremer** av fil. lic. *Sverker Ek*.
9. **Verner v. Heidenstam** av *Göran Lindblad*.
0. **Ådalen o. Norrlandsfrågan** av *O. Bucht*.
1. **Norrländskt skogsliv** av *Otto Bucht*. I.
192. **Norrländskt skogsliv** av *Otto Bucht*. II.
193. **Svensk enighet.** Tal av *Henrik Schück*.
194. **Beethoven** av *Karl-Erik Forsslund*.
195. **Mozart** av *Karl-Erik Forsslund*.
196. **Det offentliga talandets konst** av *Odal Ottelin*. I. **Innehåll och form.** 3:e uppl. 20.
197. **Det offentliga talandets konst** av *Odal Ottelin*. II. **Talaren och auditoriet.** 3:e uppl. 20.
198. **Ernst Ahlgren** av *Mathias Feuk*.
199. **Svensk nationalitet i Finland** av rektor *Eirik Hornborg*.
200. **Om det svenska rikets uppkomst** av prof. *Otto von Friesen*.
201. **Marcus Aurelius och hans tid** av prof. *Einar Löfstedt*.
202. **Om dövstumhet och dövstumundervisning** av dövstumlär. *I. M. Ingvarsson*.
203. **Den kommunala rösträtten** av fil. dr *David Bergström*.
204. **Ärftligheten och dess lagar** av *Ejnar Malmberg*.
205. **Om realism och idealism** av *Friedrich von Schiller*. Inledning och övers. av Johan Nordström.
206. **Erasmus av Rotterdam.** En studie av *N. Bergius*.
207. **Den nytestamentliga textens ursprungliga form** av prof. *Ivar A. Heikel*.
208. **Hellenisk utvandring i forntid och nutid** av prof. *Sam Wide*.
209. **Om konkurs** av juris kand. *Y. Östergren*.
210. **Platons livssyn** av *N. Bergius*.
211. **Minnesord över Karl Staaff** av advokat *B. E. Drakenberg*.
212. **Tal vid minnesstoden över Ernest Renan** av *Anatole France*. Övers. av bibl. Hj. Lundgren.
213. **Ballonger och luftskepp** av *Tord K. Ångström*.
214. **Reformation och renässans** av prof. *H. Schück*.
215. **Den folkliga föreläsningen.** I. **Mål och medel** av lektor *Odal Ottelin*.
216. **Den folkliga föreläsningen.** II. **Form och utförande** av lektor *Odal Ottelin*.
217. **Två föregångskvinnor i kriget mot kriget** av *Ellen Key*.
218. **Ärftlighetsforskningens resultat tillämpade på människan** av fil. dr *H. Federley*.
219. **Lord Byrons liv och diktning** av prof. *Erik Björkman*.
220. **Den svenska olycksfallsförsäkringen** enl. lagen d. 17 juni 1916 av jur. o. fil. kand. *Tage Östergren*.
221. **Dopet och nattvarden** av lektor *H. Petrini*.
222. **Författningsfrågan och valproblem i dansk belysning** av red. *Einar Rosenborg*.
223. **Siffror, som tala sanning och — ljuga** av seminarielektor *Gösta Setterberg*.
224. **Landsbygdens elektrifiering** av agronom *Albin E:son Norrgård*.
225. **Det ekonomiska förhållandet mellan äkta makar** av e. o. hovrättsnotarie *Y. Östergren*. I. Äktenskap ingångna före 1921.
226. **Himmelens mekanik** av *Conrad Lönnqvist*.
227. **Om nyttan av religion** av *J. Stuart Mill*.
228. **Kvinnorösträttens historia i främmande länder** i kortaste sammandrag av *Ann Margret Holmgren*.
229. **Kvinnorösträttens historia i de nordiska länderna** i kortaste sammandrag av *Ann Margret Holmgren*.
230. **Susan B. Anthony.** Amerikas grand old woman av *Ann Margret Holmgren*.
231. **Kvinnornas del i moralens utveckling** av *Ellen Key*. I. **Återblick.**
232. **Kvinnornas del i moralens utveckling** av *Ellen Key*. II. **Framtidsblick.**
233. **Magin, den primitiva människans naturvetenskap.** En psykologiskt religionshistorisk studie av *Henrik Petrini*.
234. **Har människan fri vilja?** av *G. Setterberg*.
235. **Den fysiologiska döden och dess betydelse för livet** av *Hjalmar Öhrvall*.

Skrifterna redigeras av en av Studentföreningen Verdandi årligen vald Småskriftskommitté, bestående av fem medlemmar. Under 1920 utgöres kommittén av: *Anton Blanck*, docent, Uppsala, *Torsten Fogelqvist*, redaktör, Stockholm, *Otto v. Friesen*, professor, Uppsala, *Rutger Sernander*, professor, Uppsala och *Hj. Öhrvall*, professor, Uppsala (redaktör).

Återförsäljare erhålla goda villkor och antagas, även på obetydliga platser, om anhållan därom göres hos **Verdandis Småskriftskommitté, Stockholm.**

Verdandis småskrifter säljas i alla boklådor.

